

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Заступник керівника
(проректор з науково-педагогічної роботи)

М. Ф. Афанасьєв
М. Ф. Афанасьєв

ТЕОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань	29 «Міжнародні відносини»
Спеціальність	291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Освітній рівень	перший (бакалаврський)
Освітня програма	Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Вид дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

базова
українська

Завідувач кафедри міжнародного бізнесу
та економічного аналізу

Отенко І. П.

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2018

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу
Протокол № 1 від 28.08.2018 р.

Розробник(-и):

Коротков Д. С., к. політ.н., доц. кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

1. Вступ

Анотація навчальної дисципліни: навчальна дисципліна «Теорія міжнародних відносин» є важливою ланкою у циклі соціально-гуманітарної підготовки студентів. Це теоретичне джерело теоретичних та практичних політичних знань, яких потребують представники різних професійних та суспільних кіл. Такі знання потрібні, перш за все, політикам, журналістам, дипломатам, правознавцям, економістам. Вивчення теорії дозволяє сформуванню наукового підходу до дослідження міжнародних відносин. Курс передбачає вивчення процесів зародження науково-теоретичної думки в галузі міжнародних відносин, формування основних традицій досліджень. Основна увага приділяється розгляду сучасних теоретичних концепцій в їх розвитку. Поряд з вивченням теорії справжній курс передбачає освоєння студентами методології досліджень в галузі міжнародних відносин.

Мета навчальної дисципліни: отримання початкових цілісних уявлень про складний і суперечливий, але єдиний і нерозривний процес розвитку сучасної світової політичної системи на основі вивчення основних концепцій і підходів, а також ключових проблем існуючих в світовій політиці. Викладання даної навчальної дисципліни формує у студентів систему знань про базові структури та суб'єкти, глобальні або стратегічні напрямки, найважливіші закономірності та принципи життєдіяльності, функціонування і еволюції сучасної світової спільноти в контексті еволюції теоретичних концепцій міжнародних відносин.

Курс	2	
Семестр	4	
Кількість кредитів ECTS	5	
Аудиторні навчальні заняття	лекції	32
	семінарські, практичні	32
Самостійна робота		86
Форма підсумкового контролю	Екзамен	

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
Філософія	Політологія
Світова історія	Міжнародні відносини та світова політика
Країнознавство	Політична історія та теорія європейської інтеграції
Соціологія	Релігієзнавство

2. Компетентності та результати навчання за дисципліною:

Компетентності	Результати навчання
Здатність до розуміння базових категорій та концепцій теорій міжнародних систем, які описують фундаментальну природу світової реальності держави	Здатність аналізувати, раціонально та критично оцінювати основні парадигми, що виникали у процесі розвитку теорій міжнародних відносин
Здатність до усвідомлення базових засад соціального буття, засвоєння моральних цінностей, формування етично-орієнтованої духовної особистості	Здатність використовувати аналітичні методи аналізу міжнародних відносин
Здатність до панування загальнонауковою методологією та когнітивною логікою процесу наукового пізнання	Здійснювати ціннісно-моральний вибір та обирати відповідну стратегію комунікації та поведінки відносно інших людей та соціальних груп
Застосовувати знання та вміння щодо специфіки логічного мислення та наукового пізнання у процесі професійного вдосконалення	Здатність аналізувати, інтерпретувати на основі засад теорій міжнародних відносин складний та суперечливий світ сучасних міжнародних відносин

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. ВСТУП ДО ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Тема 1. Теорія міжнародних відносин: предмет, об'єкт, методи дослідження

1.1. *Предмет історії соціально-політичних вчень.* Основні проблеми та закономірності розвитку соціально-політичних ідей. Основні етапи розвитку історії політичних ідей: проблема їх періодизації та класифікації.

1.2. *Зміна предмета історії політичної думки разом з відокремленням політики як специфічного типу суспільної практики.* Західна і Східна традиція в тлумаченні предмета історії політичної думки. Проблеми періодизації історії політичної думки і політичної науки; формаційний, культурологічний, лінійний і релятивістський підходи до періодизації. Завдання курсу історії соціально-політичних вчень

1.3. *Умови зародження теорії міжнародних відносин як самостійної дисципліни на початку ХХ ст.* Автономізація теорії міжнародних відносин. Співвідношення та проблема розмежування предметних сфер політичної науки та теорії міжнародних відносин. Труднощі та суперечності формування теорії міжнародних відносин як окремої дисципліни.

Методологія, методи та техніки в теорії міжнародних відносин. Місце і роль емпіричних досліджень, значення гіпотез в теорії міжнародних відносин. Рівні аналізу міжнародних відносин (К.Волтц, Дж.Розенау). Проблема вибору рівнів аналізу. Основні поняття та категорії теорії міжнародних відносин.

Тема 2. Учасники міжнародних відносин: проблема суб'єктності.

2.1. *Поняття "суб'єкта міжнародних відносин".* Зміст понять "суб'єкт

міжнародних відносин”, “суб’єкт міжнародного права”, “актор”, “учасник”, “сторона”. Ознаки суб’єктності в міжнародних відносинах. Типологія суб’єктів міжнародних відносин. Держава як головний суб’єкт міжнародних відносин. Недержавні суб’єкти міжнародних відносин. Проблема пріоритетності суб’єктів. Співвідношення і взаємодія основних суб’єктів міжнародних відносин.

2.2. *Поняття “інтересу” в міжнародних відносинах.* Типологія інтересів в міжнародних відносинах, їх ієрархія. Взаємозв’язок між потребами, інтересами та цілями в міжнародних відносинах. Засоби досягнення цілей в міжнародних відносинах. Сила та переговори як основні засоби міжнародної політики

Тема 3. Сила в міжнародних відносинах

3.1. *Сила як сутнісна характеристика міжнародних відносин та суб’єкта міжнародних відносин.* Атрибутивний, біхевіористський та системний підходи до розуміння сили в міжнародних відносинах. Сила, могутність, вплив, потенціал. Р. Арон про співвідношення сили та могутності. Потенційна та реальна сила. Елементи сили. Г.Моргентау про силу. Формули сили.

3.2. *Сила як засіб регулювання відносин в міжнародній системі через формування та підтримання балансу сил (рівноваги).* Формування центрів та полюсів сили.

3.3. *М’яка і жорстка сила у міжнародних відносинах.* Виникнення понять «М’яка і жорстка сила». Концептуалізація понять. Жорстка силу у концепція Н. Макіавеллі, Т. Гоббса та Г. Моргентау. Вимір жорсткої сили. Її застосування державами. Особливості м’якої сили. Виміри її застосування провідними державами світу. Концепт «розумної сили».

Тема 4. Ідейно-теоретичні передумови становлення основних парадигм в міжнародних відносинах в політичній думці Античності, Середньовіччя та Нового часу

4.1. *Зародження в Стародавній Греції двох традицій та течій в політичній думці міждержавних відносин* («Історія Пелопоннеської війни» Фукідіда та ідея Космополіса стоїків). Війна і мир, сила і право, національний егоїзм та універсалізм критерії розрізнення двох традицій – реалізму та ідеалізму.

4.2. *Внесок християнської доктрини* (Т.Аквінський) у розвиток космополітичних ідей стоїків. Вчення Данте про вселенську монархію. Розвиток ідей вічного миру в європейській політичній думці XV-XVI ст. (Франсиско де Віторія, Ф. Суарес, Емерик Крюсе, Вільям Пенн, Шарль-Ірине де Сен-П’єр, І.Кант). Г.Гроцій, Дж.Локк про принципи ліберального міжнародного права, міжнародне співробітництво та колективну безпеку.

4.3. *Формування засад реалістської традиції* у вивченні міжнародних відносин у працях Н.Макіавеллі, Т.Гоббса. Вчення Ж. Бодена про державний суверенітет.

4.4. *Критика ідей вічного миру лордом Болінгброком.* Концепція «балансу сил» як відображення процесів формування міжнародної європейської системи (лорд Болінгброк, Е. де Ваттель). Апологія війни в працях Й.Фіхте, Клаузевіца.

Тема 5. Ліберальний напрямок в теорії міжнародних відносин

5.1. *Основні напрямки розвитку ліберальної теорії в повоєнний час.* Загальна основа і спеціалізації ліберальних концепцій. Фактори прогресу в міжнародних відносинах.

5.2. *Транснаціоналізм, проблема суб'єктів міжнародних відносин в ліберальній теорії.* Функціоналізм. Мораль і право в політиці з точки зору ліберальної теорії.

Змістовий модуль 2. СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА ПАРАДИГМИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Тема 6. Основи реалістичної концепції теорії міжнародних відносин.

6.1. *Р. Нібур, Х.Морґентау: формування цілісної реалістичної теоретичної концепції.* Об'єктивні закони в міжнародній політиці. Види зовнішньої політики держави. Поняття «сила». Значення моралі, права і громадської думки.

6.2. *Теорія балансу сил в реалізмі.* Подальший розвиток класичних реалістичних ідей. Реалізм в політиці. Критика реалізму.

Тема 7. Неореалізм і неолібералізм.

7.1. *Неореалістична концепція і класичний реалізм: спільне та відмінне.* К. Уолтц, проблема безпеки в неореалізмі, «дилема безпеки». Значення системного рівня аналізу міжнародних відносин.

7.2. *Неолібералізм як адаптація ліберальної теорії.* Теорія взаємозависимості. Джерела і наслідки комплексної взаємозалежності. Нефункціоналізм. Ліберальний інституціоналізм, теорія режимів. Неолібералізм і неореалізм: порівняльний аналіз, новий етап «великого спору».

Тема 8. «Великі дебати» як етапи в розвитку ТМО.

8.1. *Центральні питання «великих дискусій» - діючі суб'єкти міжнародних відносин, їх процеси, проблеми та результати в світлі різних підходів.*

8.2. *Перша дискусія: політичний реалізм проти лібералізму.* Е. Карр, Г. Морґентау про основні принципи теорії політичного реалізму.

8.3. *Друга дискусія: модернізм або «наукове» напрям в аналізі міжнародних відносин (традиціоналізм).* Хедлі Булл про недоліки наукового підходу до аналізу МО.

8.4. *Третя дискусія:* критика «транснаціоналістами» поглядів політреалістів з питань ролі держави як учасника міжнародних відносин, значення національного інтересу і сили для розуміння суті відбуваються в світі подій. Подальший розвиток ТМО. Відносність суперництва під час «великих суперечок», що завершувалися реальним збагаченням теорії МО.

Тема 9. Біхевіоризм і формування модерністських напрямків.

9.1. *Бихевіористська революція 1950-х років.* Біхевіоризм і традиціоналізм. Спектр бихевіористських теорій. Методи, які використовуються для дослідження міжнародних відносин.

9.2. *Теорія гри в дослідженнях міжнародних відносин.* Дослідження конфліктів: стратегія конфлікту і вирішення конфлікту. Витоки, структура і динаміка конфлікту. Проблема сприйняття в конфлікті

Тема 10. Радикальні напрямки теорії міжнародних відносин.

10.1. *I. Валлерстайн і теорія світової системи.* Поняття «ядро», «периферія» «напівпериферія», роль і функції кожної групи.

10.2. *Фемінізм.* Екологічний підхід в теорії міжнародних відносин.

Тема 11. Системний підхід в теорії міжнародних відносин.

11.1. *Поняття системи в теорії міжнародних відносин.* Класифікація систем М. Каплан, її критика. Структурний підхід в неореалізмі: характер системи, біполярність і мультіполрність. Вплив структури системи на одиниці системи. Проблема стабільності систем міжнародних відносин.

11.2. *Системи безпеки, класична модель системи колективної безпеки.* Конструктивістський підхід до дослідження систем міжнародних відносин, значення ідентичності для формування систем.

Тема 12. Основи аналізу зовнішньої політики.

12.1. *Методологія політичного аналізу.* Порівняльні дослідження, варіанти і об'єкти порівняння. Проблема виділення рівнів аналізу. «Воронка Розенау».

12.2. *Теорія прийняття рішень.* Природа процесу прийняття рішень, основні чинники, що впливають на прийняття рішень. Роль сприйняття в прийнятті рішень, раціоналізм, концепція «обмеженої раціональності». Роль бюрократії, психологічні аспекти. Моделі прийняття рішень Г. Аллісон.

4. Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти іспит, – 35 балів);

модульний контроль, що проводиться у формі колоквиуму як проміжний міні-екзамен з ініціативи викладача з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті *інтегровану* оцінку результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля;

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового екзамену, відповідно до графіку навчального процесу.

Порядок проведення поточного оцінювання знань студентів. Оцінювання знань студента під час семінарських, практичних занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за такими критеріями:

розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються; ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни; ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються; вміння поєднувати теорію з практикою при розгляді виробничих ситуацій, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки; вміння пояснювати альтернативні погляди та наявність власної точки зору, позиції на певне проблемне питання; застосування аналітичних підходів; якість і чіткість викладення міркувань; логіка, структуризація та обґрунтованість висновків щодо конкретної проблеми; самостійність виконання роботи; грамотність подачі матеріалу; використання методів порівняння, узагальнення понять та явищ; оформлення роботи.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних та семінарських заняттях.

Підсумковий контроль знань та компетентностей студентів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового екзамену, завданням якого є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, вміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей.

Кожен екзаменаційний білет складається із 5 практичних ситуацій (два стереотипних, два діагностичних та одне евристичне завдання), які передбачають вирішення типових професійних завдань фахівця на робочому місці та дозволяють діагностувати рівень теоретичної підготовки студента і рівень його компетентності з навчальної дисципліни.

Результат семестрового екзамену оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі екзаменаційної "Відомості обліку успішності".

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімумально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 35 та мінімумально можлива кількість балів, набраних на екзамені, – 25.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

Розподіл балів за тижнями

(вказати засоби оцінювання згідно з технологічною картою)

Теми змістового модуля			Лекційні заняття	Дебати	Захист есе	Експрес-опитування	Колоквіум	Презентації	Усього
Змістовий модуль 1. Вступ до теорії міжнародних відносин	Тема 1	2 тиждень	0.25	-	-	3	-		3.25
	Тема 2	3 тиждень	0.25	-	-	3	-		3.25
	Тема 3	4 тиждень	0.25	2	-	-	-		2.25
	Тема 4	5 тиждень	0.25	-	-	-	-	3	3.25
	Тема 5	6 тиждень	0.25	2	-	-	-		2.25
	Тема 5	7 тиждень	0.25	2	-	-	-		2.25
	Тема 5	8 тиждень	0.25	-	-	3	-		2.25
Змістовий модуль 2. Сучасні теоретичні підходи та парадигми дослідження міжнародних відносин	Тема 6	9 тиждень	0.25	-	-	3	-		3.25
	Тема 7	10 тиждень	0.25	-	-		-	3	3.25
	Тема 7	11 тиждень	0.25	-	5	-	-		5.25
	Тема 8	12 тиждень	0.25	-	-	3	-		3.25
	Тема 9	13 тиждень	0.25	-	5	-	-		5.25
	Тема 10	14 тиждень	0.25	-	-	-	-	3	3.25
	Тема 11	15 тиждень	0.25	2	-	-	-		2.25
	Тема 11	16 тиждень	0.25	-	-	-	12		12.25
	Тема 12	17 тиждень	0.25	2		-	-		2.25
Усього за темами			4	10	10	15	12	9	60
Іспит									40
Усього									100

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

5. Рекомендована література

Основна

1. Асиметрія міжнародних відносин / О. В. Заремба, Пол Даньєрі, М. Г. Капітоненко, В. О. Кременюк. – К.: Стилос, 2005. – 555 с.
2. Гаджиев К. С. Введение в геополитику. / К. С. Гаджиев – М.: Логос, 2002. – 439 с.
3. Кузь О. М. Геополітика / О. М. Кузь, Д. С. Коротков. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. – 180 с.
4. Мадіссон В. В. Політологія міжнародних відносин: Навч. посіб. / В. В. Мадіссон, В. А. Шахов. - К.: Либідь, 1997. -176 с.
5. Мартиненко А. К. Міжнародні відносини 1945-1975 років: Навчальний посібник для студентів вищих навч. закладів. / А. К. Мартиненко, Б. А. Мартиненко – К.: Ліра, 2007. – 366с.
6. Міжнародні відносини та світова політика : підручник / В. А. Манжола, В. Ю. Крушинський, С. П. Галака та ін. ; за ред. В. А. Манжолі. – К. : Знання, 2014. – 662 с.
7. Муковський І. Т. Інформаційно-аналітична діяльність у міжнародних відносинах : Навч. посіб. / Муковський І. Т., Міщенко А. Г., Шевченко М. М. – К. : Кондор. 2012. – 224 с.
8. Попов В. И. Современная дипломатия: теория и практика. / В. И. Попов – М.: Юрайт; Международные отношения, 2006. – 273 с.
9. Теорія міжнародних відносин. Міжнародні відносини та світова політика : навч. посіб. / М. П. Требін. Л. М. Герасіна, В. Л. Потрібна та ін. – Харків : Право. 2016. – 540 с.

Додаткова

10. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы: Пер. с англ. / З. Бжезинский. – М.: Международные

отношения, 2005. – 256 с.

11. Вовк Р. В. Моделювання міжнародних відносин : навч. посіб. / Р. В. Вовк. – К. : Знання, 2012. – 246 с.

12. Левин Д. Б. Дипломатия. Её сущность, методы и формы. / Д. Б. Левин.– М.: Соцэкгиз, 1962. – 123 с.

13. Международные отношения : теории, конфликты, движения, организации / П. А. Цыганков, Г. А. Дробот, М. М. Лебедева и др. – М. : Альфа-М: ИНФРА –М., 2008. – 320 с.

14. Мировая политика и международные отношения: Учебное пособие / Под. ред. С. А. Ланцова, В. А. Ачкасова. – СПб.: Питер, 2005. – 448 с.

15. Никитина Ю. А. Международные отношения и мировая политика: Введение в специальность / Ю. А. Никитина. - Учебное пособие для студентов вузов. – М.: Аспект Пресс, 2012. – 151 с.

16. Современные международные отношения : Учебное пособие / Под. ред. А.В. Торкунова. - М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1999. - 584 с.

17. Современная мировая политика: Прикладной анализ / Отв. ред. А. Д. Богатуров. - М.: Аспект Пресс, 2010. - 592 с.

18. Тэтчер М. Искусство управления государством. Стратегии для меняющегося мира: Пер. с англ. / М. Тэтчер. – М.: Альпина Паблишер, 2003. – 504 с.

19. Тоффлер Елвін. Нова парадигма влади: Знання, багатство, сила: Пер. з англ. / Е. Тоффлер. – К.: АКТА, 2003. – 685 с.

20. Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах: Пер. с англ. – М.: Прогресс-Традиция, 2004. – 480 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

21. Андрусак Т. Г. Історія політичних і правових вчень: лекції [Електронний ресурс] – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 304 с. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-29.html>

22. Антология мировой политической мысли: в 5 тт. / Нац. обществ.-науч. фонд. Акад. полит. науки; руководитель проекта Г. Ю. Семигин и др.; ред.-науч. совет: пред. совета Г. Ю. Семигин и др. – М. : Мысль, 1997. – Т. 2: Зарубежная политическая мысль XX в. – 830 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа к изданию: <http://www.novsu.ru/npe/files/um/1412/bg/shell/arh/antolog/2.htm>

23. Безродний Є. Ф. Історія політичних вчень : навч посіб. / Є. Ф. Безродний, О. І. Уткін. – К. : ВД «Професіонал», 2006. – Режим доступу http://www.ebooktime.net/book_228.html